

Pest város szlovák építője: Ján Bobula

Ján Bobula halálának századik évfordulójára emlékezve, életútjának felelevenítésén túl, egykori előkelő magánpalotáját is bemutatjuk, amely az Andrássy út 62. szám alatt található. Ezt a csodálatos homlokzatú, historizáló reneszánsz palotát ugyanis az 1844-ben, a Liptó megyei Dovalovban született s 1903-ban Budapesten elhunyt Ján Nepomuk Bobula saját magának építette. A Magyar Szalon 1889-ben a következőket írta Bobula otthonáról: „...palotája, melyet a közönség az Andrássy út legszebb házának nevezett el, és mely a sok nagyszerű és szép ház között, művészi kivitele, gazdag építése és díszes, hanem mindamellert ízléses modora által szembeötlő.”

A mára műemlékké nyilvánított palota-jellegű épület első és második emelete napjainkban konferenciaközpontként működik. A márványburkolatú, „W” monogramos – sárkányfejes kovácsoltvas korlátokkal övezett – előkelő lépcsőházból nyíló reprezentatív termekben tanácskozásokat, tanfolyamokat, kiállításokat, fogadásokat és előadásokat tartanak.

A Bobula-ház

Andrássy Gyula miniszterelnök a kiegyezést követően vetette fel az akkori Sugár út kiépítését, s azon elegáns lakóházak felépítését. Az 1870-es évek gazdasági válsága azonban megakasztotta a beépítést, s így a lakóházak csak 1885-re készültek el.

A kor élvonalbeli építésének számító Bobula János és neje, Pozdech Mária – Josef Podesh vagyonos harangöntő-mester lánya – háromemeletes magánpalotája 1882-ben épült fel, de csak nyolc évig maradt a család tulajdonában. Bobula anyagi helyzete ugyanis ezekben az években megrendült, majd egy telekspekuláció következtében, 1895-ben csődbe ment. 1891-ben így kénytelen volt az épületet eladni Kollerich Pálnak és nejének. Két tulajdonosváltás után, 1950-ben a Magyar Állam tulajdonába kerül a palota. Egy ideig az MTA Földrajztudományi Intézetének székházaként tarthatták számon. A nagyméretű lakásokat ekkor szűk irodahelyiségekké szabdalják fel.

(Bobulának egyébként két fia született. Az egyik, ifj. Bobula János (1871-1922), szintén építésznek tanult. Nevéhez inkább vidéki középületek, középiskolák fűződnek. Legjelentősebb műve a debreceni görög katolikus templom. Másik fia Titus, Amerikába távozott, ahol ő is építészként dolgozott.)

Bobula élete fő művének szánta a palotáját, ezért tervezte éppen Budapest egyik legelőkelőbb útvonala mellé, az akkori Sugár útra. Egy személyben a tervező-

je, építtetője és kivitelezője is a palotának. A Budapesten megjelenő korabeli német nyelvű *Bauzeitung für Ungarn* című lap 1883. június 10-én megjelent írása részletesen ismertette az épület belső és külső arculatát. Az épületbe lépve, a bejárati kapu két oldalán ma is láthatók a dór oszlopokkal díszített fülkékben elhelyezett gyönyörű márványszobrok. Az egyik a vendégszeretet, a másik a háziasság allegóriája. Mindkettő Róna József műve. A szobrokat nem az eredeti tulajdonos rendelte meg, csak 1896-ban kerültek a főbejáráshoz. Sok helyen megmaradtak az eredeti ajtók, ablakok, de a folyosók dekoratív burkolatát is több helyen, eredetiben csodálhatjuk meg. Az első emeleten voltak kialakítva a tulajdonos lakosztályai, az úriszobák. A lakószobák komfortosan berendezettek és valóban elegánsak voltak (pohárszéke és faragott szekrényei különösen nagy művészi értéket képviseltek). A helyiségeket gazdagon cizellálták, toalett és fürdőszoba is tartozott hozzájuk. Utóbbiba carrarai márványkádokat helyeztek. A tulajdonos ebédlőjét dús mintázatú faburkolattal díszítették. Az egyik barokkos faburkolatú terem mennyezetképe például puttókat ábrázol. Ezekben az igényesen kialakított szobákban élt a híres és elismert építési vállalkozó. A lakóház többi lakását is nagyméretűre tervezték, hogy valóban megfeleljenek a kor igényeinek. A német nyelvű újság beszámolója szerint a szobák parkettásak voltak, a falak pedig festettek. Az első emelet termein – a nyugati oldal utcai szobáját kivéve – 1912-ig nem végeztek jelentősebb átalakításokat. A ház gépészeti berendezése is korszerű volt: a lakásokba bevezették a gázt, a villanyt

A jelen írás Bobula palotáját bemutató része Fekete J. Csaba okleveles építészmérnök, doktorandus „A Bobula-palota építéstörténete” című, 2002-ben készült tanulmánya alapján íródott.

és a központi fűtést. A hátsó szárnyakban a személyzet lakószobáit helyezték el. A személyzetnek is saját fürdőszoba és vécé jutott.

A második és a harmadik emelet három-három lakosztálya szintén az előkelő lépcsőházból volt megközelíthető. A folyosó falait eredetileg tükrök borították (ezeket később műmárványra cserélték), az ablakokat pedig festett üvegek díszítették (helyükre, mára virágmotívumos-füzéres metszett és maratott társaik kerültek).

Az archív képek tanúsága szerint eredetileg váztlázatos fakapu vezetett a mennyezeti freskókkal ékes előcsarnokba. A mai, igen díszes kovácsoltvas bejárati kapu valószínűleg már századfordulós. A XIX. század végén készülhetett az udvar felé nyíló kijárat maratott, fehér üvegbetéttel ellátott kapuja is. A házhoz egy négyszögletes belső udvar is csatlakozott, amelynek közepén egykor virágágyásokkal övezett kedves kis szökőkút állt. A szökőkutas udvar 1893-94-ben, a hátsó lépcsőház felépítésekor tönkrement, s ez az állapot az 1936-os garázsépítés következtében vált végleg visszafordíthatatlanná.

Bobula közéleti aktivitása

Az építőmester, építész, építészeti szakíró, politikus és közember, Bobula János, működésének legaktívabb időszaka az 1880-as évekre esett. A Magyar Szalon 1889-ben a főváros kilenc legnevesebb építésze között méltatták – a lap hasábjain többek között *Ybl* Miklóssal, *Hubert* Józseffel és *Móry* Károllyal emlegették együtt –, s közölték arcképét is. Az cikkíró „lángeszű művésznek, a főváros társadalmi, politikai és ipari életének kimagasló és sokoldalú alakjának” nevezte, miközben bemutatja teljes életútját, s karriertörténetét.

Hosszú lenne felsorolni, hány magán- és középület tervezője, illetve kivitelezője volt Budapesten. Az Üllői úton ő építette fel a Belgyógyászati Klinika épületét, a Lipót utcában (ma: Váci utca) a szerb egyház épületét, Révay gróf nyári rezidenciáját, de Széchenyi emlékművét is a Ferencz József (a mai: Roosevelt) téren. Ezekén túl tervezője volt az Orczy-kert mögött épült Tisztviselőtelepnek, a Közoktatásügyi Tanács Ósz utcai épületének. Az 1885. évi országos őszi kiállítás épületeinek tervezője és kivitelezője szintén Bobula volt. E munkájának kimagasló elismeréseként Ferencz József-rend lovagkeresztjével tüntették ki. Az átadás alkalmából a miniszter a következőket mondta: „... Ön, mint a kiállítási építészeti bizottság tagjainak egyik legbuzgóbb tagja és fontosabb ügyekben, mint szakelőadó, nekem és a kiállítás nemzeti ügyének kiváló szolgálatot tett”. Középületei közül joggal említhetnénk meg a Trefort és a Barcsay utcai gimnáziumok épületeit vagy a Váci körúti Építőtársaság három házát is. Magánépületei közül többek között az Andrássy úton a Zichy-palota, az Eötvös utcában a Schneider- és a Halász-paloták hirdetik a világos, szépen átgondolt, historizáló reneszánsz architektúráját. 1875-76-ban kivitelezője volt például a Bródy Sándor u. 4. szám alatti Ádám-palotának is. Figyelemre méltó az a tény is, hogy csődbe-

jutása nem jelentette azt, hogy munkájára és tudására ne tartottak volna többé igényt, hiszen éppen akkor nevezték ki az Országház építési főfelügyelőjévé. Felvidéken a túrócszentmártoni (Martin) Matica slovenská 1864-ben épült első épülete szintén Bobula nevéhez fűződik.

Az 1861-ben Liptó megyéből Pestre került Ján Nepomuk Bobula tehát jelentős karriert futott be. Kőműves tanoncból, majd segédből lett megbecsült és foglalkoztatott pesti építési vállalkozó. Fiatal korában a szlovák nemzeti törekvések egyik vezetője és mecénása volt, aki fontos szerepet játszott a pesti magyar-szlovák közéletben, majd – mint korának egyik sikeres és elismert üzletembere – fokozatosan a főváros társadalmi, politikai és ipari életének jellegzetes alakja lett.

Bobula 17 évesen kezdett dolgozni a pesti építkezéseken, majd – a Maticától kapott ösztöndíj segítségével – elvégezte a műszaki egyetem építészmérnöki karát. Már fiatalon igyekezett maga köré vonni a Pesten tanuló diákokat és iparosokat. Később velük együtt szerkesztette *Junoš* című, az ifjúsághoz szóló szórakoztató lapját. 1868-ban létrehozta a Slovenský národnodemokratický spolok (Pesti Nemzeti Demokrata Tót Kör) és annak sajtóorgánumát, a *Slovenské noviny* (Szlovák Újság, 1868-75.) című lapot. Az újságot a fővárosi szlovák nemzetiségű iparosai, vállalkozói is támogatták. Az „új szlovák iskola” másik rövidéletű irodalmi folyóirata a *Dunaj* volt, amely 1874-ben jött létre, de csak hat száma jelent meg.

Politikai és közéleti törekvései arra késztették, hogy a magyar politikai ellenzékkel és a magyar, illetve pesti szlovák vállalkozókkal legyen kapcsolatban (apósa a párizsi világkiállításon aranyéremmel kitüntetett Jozef *Pozdech*, és annak barátja – az egyik leggazdagabb pesti vállalkozónak számító – Jozef *Zarzetzký* lengyel származású gyufagyáros anyagi támogatásával hozta létre „az új szlovák iskolát”, melynek bázisa a polgárság, politikája pedig a magyar-szlovák megbékélés és együttműködés volt). A gazdag cégtulajdonos *Pozdech* nemcsak bevezette vejét a fővárosban élő jómódú szlovák és magyar kapitalisták világába, de vállalkozásait is folyamatosan támogatta. 1869-72-ben Bobula vezetése alatt működött az első „tót-magyar” nyomda és könyvkiadó, a *Minerva*. A nyomda megalapításának célja a következő volt: „az általános műveltséget irodalmi, különösen a népnek szánt művek nyomtatása és kiadása által pártolni, különös tekintettel a tót irodalmi munkálatokra”. Bobula a nyomda és kiadó megalapításával ötvözta politikai és vállalkozói ambícióit. Figyelemre méltó az első részvényesek listája: mások mellett *Deák* Ferenc, *Andrássy* Gyula, valamint a híres *Szentiványiék*, *Madocsányiék* nevét olvashatjuk (utóbbiaknak csak családneveiket). Részvényesei között volt még *Michal Maháč* pesti káplán, Dr. *Ján Mallý* bécsi professzor, *Ján Juriga* esztergomi kanonok, *Kajuch* József pesti képviselő, *Jozef Hložanský* író, *Gorove* István pesti királyi tanácsos, *Szathmáry* Károly, a *Hazánk* szerkesztője, *Plesch* Mátyás és *Zarzetzký* József gyárosok, valamint több tipográfus és kisiparos. Vállalkozása sikertelenségét támasztja alá az 1871. évi beszámolóban ismertetett

tény, miszerint a Matica slovenskától kért kölcsönt a felföldi kulturális központ elutasította, pedig a jelzett évben jelentős tőkehányal voltak kénytelenek működni. A Minerva elnökének Adolf Szentiványit választották, elnöke Jozef Zarzetzký, alelnöke pedig Pavel Madocsányi volt. Bobula 1872-ben megalapította a Segélyező Pénztárát (Pomocná pokladnica), attól a céltól vezérelve, hogy „az egyesület tagjait, eme alapszabály korlátai között, takarékosághoz buzdítsák s viszonylagos hitellel egymást üzleteikben, és vállalataikban segélyezzék”.

A közíró építész

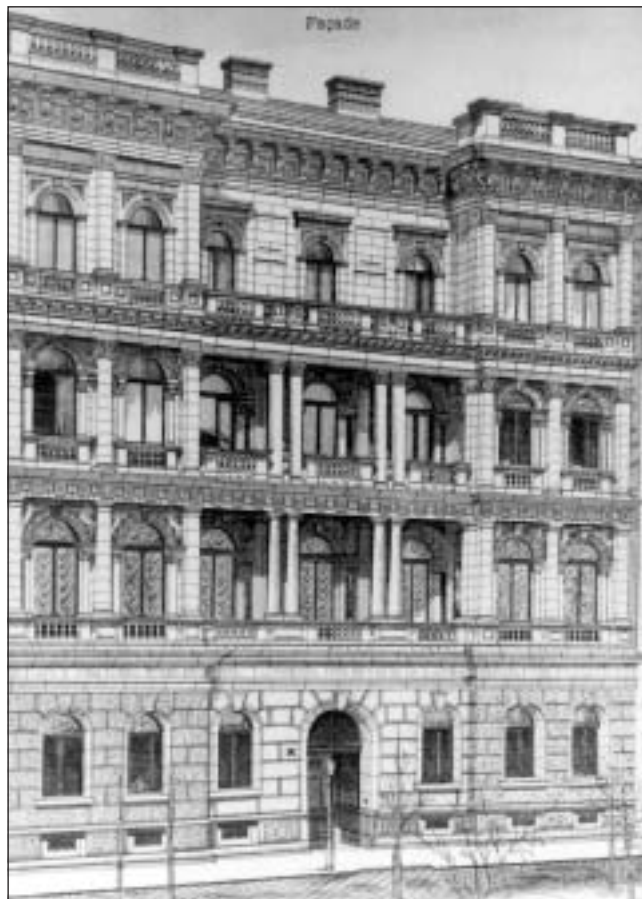
A magyar kormány egyre inkább fokozódó nemzetiségellenes politikája következtében 1875-ben megszűntetett Matica slovenskát és a három szlovák gimnázium bezárását követően Bobula visszavonult és elfordult a szlovák közélettől. Eltávolodott a nemzeti mozgalmaktól, megszűnt lapja és „iskolája”, s a szlovák politikai közélettel sem kereste többé a kapcsolatot. Életének második felében mint szlovák származású magyar orientációjú építész ért el jelentős sikereket.

Egyik barátja, *Kálnoki* Henrik 1879-ben nemcsak addigi életét írta le, de nagyon kedvezően nyilatkozott munkásságáról, Magyarhonhoz való hűségéről, aktív közéleti tevékenységéről. Különösen „a főváros VI. kerületének az 1878-i országgyűlési képviselőválasztások alatt az iparos és kereskedő osztály érdekében kifejtett mozgalmára” tért ki. A könyvet egyértelműen a Bobula Jánost ért támadások tisztázása érdekében írta meg s ezért hangsúlyozza feddhetetlenségét, önzetlenségét, erkölcsösségét és egyszerű, becsületos jellemét.

Bobula közíróként is fontos műveket jelentetett meg. 1888-ban *Magyarország ipariügye* címmel adta ki könyvét, amelyről mindenki elismeréssel nyilatkozott. Megjelenése alkalmából a következőket írták: „sajnáltni lehet, hogy ilyen kiváló erőnek nem nyitattik meg a kellő tevékenységi tér, amelyen messze szétágazó szolgálatot tehetne a közügynek.” Publikációi jelentek meg a céhrendszerről, a kisiparról, a kereskedelemről, valamint egyéb nemzetgazdasági és építészeti témákról. Nevéhez fűződik az első építészeti szakfolyóirat, az *Építészeti Szemle* (1892) megjelentetése, s kidolgozta az első építési törvényt. Ő indítványozta az építészeti kamara megszervezését és felállítását is. Egyik utolsó könyvét 1897-ben adta ki *Huszonöt év a magyar ipar szolgálatában* címmel.

Bobula anyagi sikerét jelzi az a tény, hogy 1895-ben Budapest legtöbb adót fizető 1200 polgára között (a „virilistán”) Bobula a 79. helyen szerepelt, s így az ország nyolcvan legjelentősebb vállalkozója közé emelkedett. Karrierje csúcán, 1876-ban az energikus politikust és vállalkozót a főváros VI. kerülete, Terézváros képviselőjének választotta. Valamivel később, 1878-ban országgyűlési képviselőjelöltként is szóba került. 1892-97. között végül Ólubló választási körzetének képviselője lett.

Bobula életútja valóban sikeres volt. Korunk történései azonban nem egyértelműen ítélik meg munkásságát. Končtantín Čulen többek között a következőket írta róla 1933-ban: „Nem lehet azt állítani, hogy Bobula

országgyűlési képviselőként a szlovákok ellen dolgozott volna. A szlovák szikra mindvégig benne lakozott.” Ján Ormis, aki egy évvel később szintén részletesen értékeli Bobula munkásságát, törtetőnek és karrieristának tartotta. Szerinte az anyagi jólét utáni vágy arra készítette Bobulát, hogy „életének legszebb éveiben visszafordíthatatlannul elidegenedett, „ vagyis átpártolt a magyarokhoz.

Ján Bobula halálának századik évfordulójára emlékezve, egykori magánpalotájában szervezi meg emlékünnepeit a VI. kerületi Szlovák Önkormányzat, s ebből az alkalomból halálának napján, 2003. november 15-én, emléktáblája felavatására is sor kerül.

Kovács Anna

IRODALOM:

- Magyar Szalon, XI. 1889.**
- Halász Iván: Szlovák karrierlehetőségek a dualizmus-kori Budapesten. (Daniel Bachát és Ján Nepomuk Bobula életútja) Megjelent: A budapesti szlovákok kulturális öröksége – Etnikum Kiadó, Budapest, 1998.**
- Národné noviny – 1903.**
- Zapletál, Vladislav: Príspevok k dejinám Novej školy v rokoch 1869-72. Akciová kníhtlačiareň Minerva Megjelent: Historické štúdie, 1956. II.**
- Kostický, Bohuš: Nová škola slovenská (Az Új Szlovák Iskola) – SAV. Bratislava, 1959.**
- Kálnoki Henrik: Bobula János szereplése közéletünkben – Budapest, 1879.**
- A Minerva kiadó közgyűlésének 1871. évi beszámolója (OSZK – Budapest, Aprónyomtatványtár, Szláv anyag)**
- Pomocná pokladnica (A Segélyező Pénztár) alapszabályai (OSZK – Budapest, Aprónyomtatványtár, Szláv anyag)**
- Čulen, Končtantín: Novinár a pedagóg – Trnava, 1933.**
- Ormis, Ján V.: Ján Bobula – Megjelent: Zborník Matice slovenskej, 1934.**